

Testament i sepultura de la noble Agnès de Gemarca, enterrada al Monestir de Sant Bartomeu de Bellpuig

per **Jaume Torres i Gros**

Malauradament ara per ara tenim poc coneixement de documents relacionats amb els enterraments fets al Monestir de Sant Bartomeu de Bellpuig, ja que el llibre anomenat *Verd* o *Vertader* ens és inaccessible. Les comunitats de l'orde franciscana que habitaren el convent bellpugenc enregistraven en aquest llibre, a més dels fets rellevants que anaven succeint en la vida del convent, els esdeveniments festius, i fets luctuosos de la vila. Alguns estudiosos que han tingut accés al llibre manuscrit han tret apunts històrics referents a la nostra vila, però els fets recollits pels franciscans durant els més de 300 anys —del 1507 al 1835—, resten encara guardats dins les pàgines d'aquest llibre *Verd*.

Tal com he fet en altres escrits meus editats en la revista de *El Pregoner d'Urgell*, o en els números dels *Quaderns*, en aquesta ocasió també vull exposar aquí uns documents antics, tres, del 1559. Aquests testimoniatsges escrits pertanyen al testament d'un personatge de la noblesa, Na Agnès de Gemarca, que visqué i morí al castell de Bellpuig i fou soterrada al Monestir de Bellpuig que un dia feren erigir els senyors d'aquesta baronia.

El primer document diu així:

«En el nombre de Dios sea, Amén y Aynes de Gamarca muger que fou del Mag. Sr. Joan de Medina cosinno del cathólico rey Don Ferrando, hija del mag. Sr. Francisco de Gamarca y de la señora Sancha de Maesa, su muger, defuntos, que Dios aya, habitantes en el lugar de Parradinas del reyno de Castilla. Estando sana de mi cuerpo y entendimiento por la Gra. de Dios, ago y ordeno este mi testamento y última voluntad en el qual pongo y escojo que sean mis testamentarios y executores d.este mi testamento al Ilmo. Sr. Don Ferrando de Cardona duque de Somma y Almirante de Nâpoles, y a mi señora doña Anna de Cardona, hija del dicho señor almirante, y al mag. Sr. Joan Agostin Azcon del lugar de Fraga, y al Rdo. padre custodio de los frayles menores de observantia de Sant Bartomeu de dicha orden de la Villa de Bellpuig, donde mi cuerpo mando ser enterrado. A los quales quietamos claromete puedo (sic) ruego y doy mi poder y plenaria potestat a todos y a cada uno de ellos por si que cumplan esta mi voluntad última y

testamento como abaxo sera contenido. A los quales doy libero poder y encha potestat que fuero y derecho les convenga para la execucion deste mi testamento.

Primeramente ordeno y mando que todas mis deudas y injurias por los quales yo soy tevido(sic) y obligado a restitution mando que el dia de mi muerte se pagen y restituian segun es de razón y justicia y esto fin vinydo(sic) sea echo segun Dios y sus confesores.

Ytem eligo sepultura en el monesterio de sant Bartomeuo de los frayles de sant Francisco de observantia de la presente villa de Bellpuig, en el qual quiero ser enterrada con el hábito del glorioso sant Francisco, con aquella mesma sollemnidad que los dichos frayles se entierran con su oficio destinados de nueve litiones(sic) y en el lugar que los dichos frayles se entierra. Et si fosa quad obsit me acaestiere(sic) morir fuera de la villa de Bellpuig, ruego a los dichos mis testamentarios me hagan traer al dicho monesterio y si esto cómodamente no se podrá hazer mando que me lleven al convento más cercano de la orden de los frayles. Mando ser enterrada en el monesterio de la orden de Santo Domingo que más cerca será, rogando a los dichos frailes que tengan por bien de mi acoger y de hazerme traer justamente con mis testamentarios.

Ytem ruego a los co. frayles de la cofraria de Sant Bartomeo de la Villa de Bellpuig en el monesterio de la orden de resubintituyda(sic) donde mi cuerpo mando ser enterrado, o a los regidores de aquella que tengan por bien de tomar trasbajo en que agan dezir una misa quotidiana en el dicho monesterio de sant Bartolomeo por los frayles de p ^ ntemorates/o(sic) onraran, por mi alma y de todos mis padres y deudos, y para que lo dicho puedan hazer mando que de mis bienes tomen trezientas y setenta y seys libras, moneda barcelonesa, y esta misa no sea omitada ni transferida de dicha confraria, insea dicha sino por los mesmos frayles de dicho monesterio por ninguna causa ni razon haunque fuera enterrado en otra parte como arriba tengo dicho, y esta missa quiero que sea perpetua.

Ytem ordeno y mando que para mi sepultura novena y cabo de anyo en los quales no quiero que aya sino los frayles de dicho monesterio. Sean tomadas de mis bienes quatorze ducados, moneda barcelonesa.

Ytem más ordeno a los dichos confrayles de la dicha confraria de Sant Bartolomeo que en el dicho monesterio de St. Bartmo. manden celebrar cada un anyo tres aniversarios y una missa cantada los tres aniversarios desta manera: una el dia de Joan Baptista, o entre sus octavas y el otro en las octavas de todos Santos, y el otro el dia que yo muriere, y lo missa cantada que sea de nra. señora del Roser y será dicha por los frayles de Santo Domingo de la ciutat de Lleyda en la mesma capilla de nra. señora y daran lymosna a los dichos frayles así por los aniversarios como por la missa cantada de nra. señora dos ducados, medio ducado por cada missa cantada y pasa esto mando que tomen de mis bienes cinquenta ducados y lo demás servirá para cera a dichas missas y esto cada yn anyo in perpetun.

Ytem mando a los confrayles de dicha confraria de Sant Bartolomeo por los trabajos que cada un anyo por mi tomaran en la execucion de dichas missas medio

ducado, digo dotze sueldos, moneda barcelonesa; y para que este salario sea perpetuo mando que tomen de mis bienes la mota y cantidad que para esto será necesaria.

Ytem dexo a la Yglesia parrochial de dicha villa de Bellpuig/o clérigos de aquella que en su Yglesia celebren por mi alma un trentenario de Sant Amador.

Ytem mando que donde mi cuerpo estubiere enterrado diga por alma las cinco missas de Sant Agostín y se de por ellas la charidad acostumbrada.

Ytem mando que donde mi cuerpo fuere enterrado sean dados cinquenta ducados, de los quales sean dichas missas cantadas y rezadas por los defuntos por mi ánima y por la de aquellos a los quales yo más obligation tengo, de los venticinco ducados se diran rezadas y de los otros venticinco ducados cantadas todas por los dichos defuntos.

Ytem dexo y mando que sea dado a los frayles del monesterio de Sant Bart. de la villa de Belpuig, para libros para el choro, diez ducados.

Ytem dexo y mando que sea dado a los frayles de Santa Caterina de Barcelona, diez ducados y ruego a los dichos frayles que rueguen a Dios por mi alma.

Ytem suplico a mi Sra. la marquessa de Gibraleon, me aga merced se acuerde de mi otra ora la qual tengo encomendado después de Dios en sus manos y suplico a mi señora mande dar los quinientos ducados los quales diastro me hizo merced para mi alma, para que dellos se pueda cumplir lo que en este mi testamento ordeno y mando; y si caso fuere que la dicha señora no cumpliera, mando que sean tomados de mis bienes.

Ytem dexo para redemption de un pobre cautivo según a mis testamentorios, segun Dios será visto, seys ducados.

Ytem dexo y mando que sea dado a Margarida Cardona, muger de Ferrando criado de mi Sr. el Almirante, habitante en dicha Villa de Belpuig, diez ducados.

Ytem dexo y mando que sea dado a Bárbara, mochacha, criada de mi señora la duquessa de Somma, diez ducados.

Ytem dexo y mando que sea dado a Maria de Baeno, mi criada, por los buenos servitios que della tengo recibidos, quatorce ducados.

Ytem dexo y mando que sea dado a las dos hijas de lo segunda muger de mi her. maiores a cada una dellas cien ducados.

Ytem dexo a Maria de Mercado, sobrina mia, para viuda de su casamiento, mil ducados de los dos mil que mi Sra. la duquessa de Somma me hizo merced a la hora de su muerte.

Ytem dexo y nombro por heredero universal de todos los otros bienes mios legaran, sean muebles y inmuebles, havidos o por haver, en qual quiera tese del mundo que a mi pertenesca o pertenesca en qualquier tiempo venidero, ansimismo todas mis bienes derechos y achiones qualesquiere que sean, y en

todas otras cosas que a mi tan deinte(sic) como de drecho me pertenescan, a Joan de Gamarca, sobrino mio est., y cosa fuera que mi dicho heredero muriere antes de ser casado o después sin hijos legítimos y de legítimo matrimonio procreados, en tal caso hago herederas a Aynes de Gamarca y a Maria de Mercado, sobrinas mias y hermanas del dicho mi arriba nombrado heredero, por partes y iguales y a totas sua voluntades sin contradicción alguna.

Agnes de Gemarka».

Dia 24 de març de 1559, escrit per Joan Cathalà, Notari Villapulcripodium.

Al revers del document diu això:

«Dia lune XXVIII octobris MDLXV. in Castro Pulcripodiu. En Nulbus est. Yo Aynes de Gemarka y Medina, maior de dies, en lo castell de Bellpuig del dion de vist Resident. En senectut constituïda de la qual tem morir. Enperò ab tot mon bon seny, sana ajustada memoria y ferma lo quella fos corden aquest meu darrer testament y ma última y darrera voluntat sia segons se segueix.

En presència y assistència de la Noble Gestamora de Mendo y Peralta».

Un segon document testamentari diu així:

«El dimecres XXVII juny MDLXV Castro Pulcripodium.

Ego Aynes de Gemarka vídua major de dies en lo Castell de Bellpuig. Attès u considerant en poder del notari (...) fer mia darrer y ma última voluntat dimecres els vint dies del mes de setembre del any MDLXIII. Segond en aquell complir havem elegit sepultura al mencent fosadora en lo monestir de Sant Bartomeu, fora los murs de Bellpuig, davant lo altar de la capella de Sant Isidre de dit monestir, y que me fos possada una tapa de medra damunt lo sobredit (...) sepultada en lo hàbit del benaventurat Sant Francesc y que los perdon per les sum mal qui o interiors, a vas de qyell que soterran en hàbit de Sant Francesc. Ara és ma última y voluntat que sobre los hàbits que yo aporte de la santa misa tindran sobre dequell me sia vestit lo àbit del pare Sant Francesc, y lo meu reb esdims vos abist sia enterata en lo dit monestir del fosar en lo vals o carner cosa com els frares que moren en dit monestir los enterren. En aquell lo meu sia sepultada.

Item attès que en dit testament, en un capítol de aquell la dama i dexava a Bárbera, donzella, la qual mi señora duquesa de Soma, que sea en gloria, (...) desemparada manada que per ma marversors y demás béns distribuges hi fosin donades quinze lliures, moneda barcelonina, en rasso catio de son matrimoni. Emd que si al dia de la mia mort se trobarrá béns denor era ma volmsar(sic) que per dits ma marmesorts confirmar li fos donat un llit de roba a dita Bárbara. Entrevent yo aver portada molt bé a dixa Bárbara estant en mon servey y aquella aver portada ben calçada y vestida, y dins casa inpunma(sic) sen abandonada de mon servey, a la qual per lo que dita senyora duquesa la predengue de resemparada per moltes persones hi aben dit que tornab en nou sigui de la mateixa manera estada que sabia yo fesims donar mos red quein fermesa en ella e por en sa

pertinatia en no voler tornar anbeser y pervota ad ma intentio y voluntat ab aquest present meu te dit el que no li sien donades dites quinze lliures, ni rebar sa suma empero 'n de sa a la governació de la senyora seria sefiansa demendata y saparalta y dels altres merversors qui fexa lo abats del Poblet, y anesin marit de Vilafranca noble, carlà de Montblanch. E si en aquell dempara esi en aquell apparra lilgitid quinze lliures y roba descapa edita Barbara donat les a un o dot a les donzelles pobres en subetió de son matrimoni tant be podere a la testament de aquella (...).

E si les reb la dita Bárbera en to lo catio de son matrimoni per aser pobra sene en nesesarat de força frals disbmob marmesord y difenti los apar damorles y que li sien donades.

Le drets sent aquest perque disponer de Jaume Pascual Carseller.»

Un escrit a part diu: *«Dia 28 del mes d'octubre de Joan Cardona en confessor de la señora Iymes de Gamarca trotalesaldade de quantament (...) Not Ramon Girenon molter y percoderad.»*

Un tercer document diu així: *«Dilluns 28 d'octubre de 1615 al Castell de Bellpuig.*

Exmn. noble Yoannes de Gamarca y Madina morin de dies en lo Castell de Bellpuig del qual Resident=En sentat confirtinde de la qual tem morir empero ab tot mon ben seny sana entegra memòria y fermesa lo quell fes coden aquest meu darrer testament y ma última y darrera voluntat sia segons se segueiza En presencia y assistència de la noble doña Pastora de Mendo y Peralta.

Primerament Yan de totes coses coman la mia ànima al altísim creador y a la sua preciosíssima mare, als quals suplique, i tant humilment quant puga aquella volem (rollocar y estar en la sua devita gloria amén.

Item vull encar que totes les injúries a les quals yo seria tanguda y obligada aren pertugides y tots los dentes que varament permia passen legítimament, fet degut de mes béns fer satisfet y pagat va so de seus antenit y figmese just.

Elegest ansigne espòs en marmersors meus y per a la mia ànima al vener. not. Francesc Garrina, prevere en la Iglésia de Sant Nicolau de la present vila de Bellpuig beneficiat; al magnífic mossèn Johan Agostí Azcon, donzell, en la vila de Fraga domiciliat, nebot meu; y M^o Perot Vicent en Bellpuig domiciliat als quals pregue tant carament son punt totes les coses per mi legades y descadesen lo present men testament ab tots afes testimonis com yo de ells desa bona conciencia confinesi per cas tots testimonis i explicar-se que los dos en ab genora del altre fet.

Item Elegesc sepultura al meu loc fosadora en lo monestir dit de Sant Bartomeu o de Jesús fore los murs de la vila de Bellpuig, en lo vas o carner com los frares de dit monestir a fer sepultura y soterrata. Ettes que yo tinga dins sia enterrada en lo àbit de la Santíssima Trinitat. Lo que molts anys aquell so apart evestit per les gràcies y perdons que los sumos pontífises otorgades atent testament que sia enterrada en los àbits del Benaventurat Sant Francesc guanyan moltes indulgències, gràcies y perdons. Atès en formada a saber que àbit que porta de la santíssima trinitat present sepultada sobre aquell amb hàbit del benaventurat

st. Francesc és ma última voluntat. Idem i vull ordeno que per cas yo moria así en lo castell de Bellpuig el temps que se pugue dit misa lo meu i sia baxat en la capella del castell de Bellpuig y per los capellans de dita Iglésia de Sant Nicolau en dita capella me sia dites y celebrades de cinc mises el senyor administrador de les cinc llagues de Jesucrist, això per la nova ànima y en remisió de nos pecats y si per cas aquell dia no se poden dir, se digen o avert de dia lo endemà.

Idem vull ordeno que amb res abans de ser soterrada per los dits frares de Jesús en dit monestir lo endema on seré soterrada me sia remen fotada bresion tretenari de Sant Amador con sentiment qui forma fins abocallar y que se nos ben el receptor de dits frares les sia donada la cartatuxo amb sendalles.

Item. prenen de mes béns es farà dons asaber sepultura novena y cap dany sis lliures moneda barcelonina y mises y sera menester/o/de nos marmesors.

Item. attès yo tenia una bella saya y manegnes de brocat d'or y plata de la qual deixo dins y deixi al pare guardià y frares de Sant Francesc per a soterre un joyell per el servei del altà Duimo segons largament consta en pet del notari de sort als XXVII del mes de mars any propasat DLXIII al qual menester.

Item Attes y transiderat que heretat de la filla Maria de Gamarca mil cent ducats los quals dexi acomants com sab Ma Sra. Marquesa de Gibraleon y dcondesa de Benalcasdermig Sr. Esmà Voluntat que dits mil cent ducats ab lo interes tesxe y descàt Adoma Maria de Mercado sobrina mia filla de Joan de Gamarca germà y aquells ab lo interès per dita sr. Marquesa li sien donats en qual sevol magnera del estat que voldria. Si per cas dita dona Maria de Mercado moria quant quedant, send fills de legítims i carnal matrimoni per los dits 500 ducats y lo més avant que dita Hlma. Sr. Francesca M. Sr. li donarà per los vens ven com a Joan de Gamarca nebot meu germà de dita dona Maria de Mercado a fill de Joan de Gamarca germà meu.

Item vull mano y ordeno que aquells 300 ducats que nos Luis de Germaban qual està en seney y dita m. Sr. Marquesa Mongendre ques de testament donar y pagar eso torna de So mort los quals me resta deure del dot de la filla Maria de Gamarca que muller que està de dit Governaban, Aspres deisos dies de dit Lluis Gornaban aquell segui o deixa a Joan de Gamarca nebot meu fill de Joan Gamarca germà meu Essi per cos dit Joan de Gamarca nebot meu moria queden per sense fills o filles legítims y carnals matrimoni procret entera cab vinguen y tornen a dona Maria Mercado germana seva.

Item a les considerat a la dita Hma Doña Francesca Cardona marquesa de Gibraleon i condesa de Benalcaset, su amb una poldria fer mada de Sama me devina voltua del llegat masafet per Aynes de Gamarca sobrina mia mefosia merce de cin cents ducats per que compli a mi voluntat. La qual ab mia voluntat q si dita mi Sr. Marquesa mede dita merce de complir aquell en donarlos Joan de Gamarca nom nebot y sidit Joan de Gamarca meu nebot en les rentes aquell de dita Hlm. Sra. Marq. y moria sens fills o filles de ligitim i carnal matrimoni prono ets aquells deixi y torne a la dita dona Maria de Mercado germana seva i nebot de meus.

Item atès i considerat Sr. Hl. dona Beatriu de Cardona i Figuerola Duquesa de Soma mi Sra. li donarà després morta dita sr. esentit que era gloria me deixa una esclava anomenada Julia la pug fer franca aquella fa perquè me servís y pensant li donarà després morta dita sr. esentit que diner que catmia y aquella no serà fins año servey per tant si jo a dita Júlia la pug fer franca aquella fa franca la dita Júlia e vull que per nos mermesors de mes béns li sien donates 300 monedes barcelonines. Expreses yo no puc fer franca a dita Júlia, restant a dia de la meva mort vull q li sien donades dels que present los béns meus que de ella sa rebuts y seu valentat consigi el espresat.

Item altra que dita Hl. Sr. Duq de Soma se prengue de semparada a Bàrbara molt petita la qual fen tutora y no te dita Sr. Duq devit Bàrbara com donzella, la qual formaren mon servey y yo aquella estant so man servey tractara mol bé y aquella aportava ben calçada y vestida y sen causa ninguna se à anada de mon servey. A la qual pesque dita Sr. Duq la prengue desenparada per moltes persones li si fet dit que torna en mon servey de la mateixa manera forma que yo si dema motes quem ser neixen. Quella estan ensa per no descarti cosa ningum encara per descans de ma conciència si dita Bàrbara deixa pobra al temps de la col loqui de son matrimoni nab Dits masmersors apre donar-li de mos béns esen tant solament donades quinze lliures moneda barcelonina y no més, sent voluntat li sien donades dites 15 ll. y en cap manera no li sien negades.

Item teste y dexe per los frares del Monestir de Jesús de la present vila de Bellpuig me sien dites y celebrades cent mises per la mia memòria i tots los fills difunts y que mos béns el recep los dits frares lo sia donada la caritat en formada Ensempt ab les candelles pera ab de dits mi mises i seran nesesàries.

Tots los altres béns negi Pagats los falvends legats que yo tinc y a mi se guarden així de nom defenit on y aporcate del censal lo Hlm. Sr. Almirall Mo. Sr. de cent ducats de amure pensio me fa quinze any lo que sera deixada el dia de la misa de tots aquells bens meus que yo tindré el dia a la mà fi nomes dit de aquelles ab que Introment meu universal al sobredit Joan de Gemarca nebot meu fill de Joan de Gemarca germá meu a tots ab propietats voluntat suplicant al Hlm. Sr. Almirall MO Sr. que asset dit Joan de Gemarca nebot meu estan sufrasi de la Hlm. Sr. la marquesa de Gibrleon que senyoria mane donar ordre que dit Joan de Gemarca nebot meu ausa dits bens me y aquell puguer cobrar.

Capsar anulant quelsevol testament o testaments y redifico que Joan safet. Hesti est anten volunta nova (signa) Ynes de Gumarca.

Testa vocati et notari ore propria digne testamenti simt Pedro de Torres cura del Sr. Peralta y Antic Pons despenser de dit Hlm. Sr. Almirall.»

El primer testament d'Agnès de Gemarca, fet el 1559, podria haver-se fet en el primer temps que l'Agnès residia al castell de Bellpuig, on es retirà a viure en quedar vídua, fins al seu traspàs. Els altres dos testaments són del 1615, quan ja era molt gran i moribunda. Tal com deixà escrit en els documents, la seva voluntat de ser enterrada al Monestir de Sant Bartomeu de Bellpuig era la base principal

per a ella, juntament amb la voluntat de repartir els seus béns entre els familiars, el servei, la comunitat, per a les misses, etc.

Un cop sebollida al Monestir, la seva sepultura serà traslladada el 1841 a l'església parroquial de Bellpuig, junt amb les dels barons soterrats també al Monestir de Sant Bartomeu; abandonat aquest amb motiu de la desamortització feudal del 1836, segons voluntat i desig del baró i duc de Soma i Sessa, que des de Madrid ordena al seu administrador que faci el traslladat del Mauseoleu de Ramon III Folch de Cardona-Anglesola i de totes les despulles soterrades de l'església del Monestir fins a l'església parroquial de St. Nicolau. Aquestes restes mortuòries foren dipositades darrere del mausoleu de Ramon III i senyalades amb unes grans làpides, on encara es troben avui dia.

El 1842 les despulles dels senyors barons enterrades a l'església de Santa Maria del Castell de Bellpuig foren traslladades a l'església de Sant Nicolau, on perduren fins ara.

Del que ningú se n'ha preocupat és del fossar dels frares franciscans del Monestir de Bellpuig, que segons sembla es trobaven en la seva pròpia església.

Índex general

Algunes notícies de Bellpuig al segle XVIII Esteve Mestre i Roigé	3
Un projecte de restauració del sepulcre de Ramon Folch de Cardona-Anglesola a Bellpuig Francesc-Xavier Mingorance i Ricart	7
La construcció de l'església del convent i altres obres realitzades per Pau Aguiló al primer decenni del segle XX Ramon Miró i Baldrich	17
Un atrafegat metge i propietari a l'Urgell de l'antic règim: Antoni Llor Josep M. Planes i Closa	41
La casa dels barons de Bellpuig o l'ascendència d'Itàlia en l'art i la societat catalana dels segles XVI i XVII. Santi Torras Tilló	75
Testament i sepultura de la noble Agnès de Gemarca, enterrada al Monestir de Sant Bartomeu de Bellpuig Jaume Torres i Gros	103

Il·lustració portada: Targeta postal del convent de St. Bartomeu, de Bellpuig, editada per l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. S'hi aprecien les parets de l'antiga església abans de l'obra de Pau Aguiló (Arxiu R. Miró).

Damunt: Joan de Borgonya, escena de la vida de Sant Bartomeu (detall). Col·lecció particular

Edita: Associació d'Amics de la Plana d'Urgell. - Apartat 20 - 25250 Bellpuig - Països Catalans

© els autors.

Dipòsit Legal: L. - 532 - 1999

Impremta SALADRIGUES - Font, 7 - Bellpuig.